

Innst. S. nr. 32

(2003-2004)

Innstilling til Stortinget fra familie-, kultur- og administrasjonskomiteen

Dokument nr. 8:98 (2002-2003)

Innstilling fra familie-, kultur- og administrasjonskomiteen om forslag fra stortingsrepresentantene Karin S. Woldseth og Ulf Erik Knudsen om ordning for utleie av kunst og kulturgjenstander

Til Stortinget

SAMMENDRAG

Forslagsstillerne viser til at norske museer sitter på store mengder kunst- og kulturhistoriske gjenstander. Kun et lite antall av disse er til enhver tid utstilt. De gjenstander som ikke er utstilt er i all hovedsak i museenes magasiner. Av de gjenstander som er magasinert er det en viss andel som ikke har særskilte lagringsbehov, men som allikevel sjelden blir stilt ut. Det kan berike landet hvis noe av den magasinerte kunsten kan lånes, eller leies ut til privatpersoner, næringsliv eller offentlige virksomheter.

Forslagsstillerne viser til at Bergen sjøfartsmuseum i dag praktiserer en utlånsordning. Betingelsene for lån er at gjenstandene forsikres, og at museet har en mulighet for jevnlig tilsyn med de deponerte kunstgjenstandene.

Forslagsstillerne viser til situasjonen ved enkelte museer og samlinger når det gjelder antall utstilte og magasinerte kunstverk. Dette gjelder de 2 statlige museene Nasjonalgalleriet og Bergen museum og de 6 såkalte knutepunkt-museene, som er private stiftelser, men som får ca. 60 pst. fra offentlige bevilgninger.

Forslagsstillerne har sett på dagens ordninger for utlån og utleie og viser til at mange museer har en utleie- og deponeringsordning. De fleste låner i hovedsak ut til andre museer, særlig andre knutepunkt-museer. Man ser andre museer som "museale partnere" når det gjelder å sikre at kunstverkene er sikre og får de riktige betingelser hva gjelder lys og klima. Det opplyses at det bare rent unntaksvis lånes ut til private.

Utlån og deponering er forbundet med utgifter til frakt, forsikring og tidvis tilsyn, samt kostnader til restaurering som det kan være behov for i etterkant. Det er noe ulik praksis i de enkelte museene hvordan slike utgifter dekkes, men det forekommer at det tas leie.

Fra enkelte hold opplyses det om en utvikling i retning av en mer restriktiv praksis for utleie. Forslagsstillerne finner det rimelig å anta at utlån og utleie vil kunne sees som mer positivt også for museene hvis man kan finne frem til modeller som sikrer kunst- og kulturgjenstandene, gir museene en økonomisk "gulrot" og øker publikums tilgjengelighet til vår felles kulturarv.

Dokument 8-forslaget inneholder også en beskrivelse av dagens ordninger for utlån og utleie ved noen utenlandske museer og gallerier. Det er i utlandet etter hvert kommet en rekke gallerier som driver med utleie av kunst til næringsliv, offentlige institusjoner og privatpersoner. I den grad også mer tradisjonelle museer leier ut kunst, synes dette å være som en tilleggsfunksjon og gjerne med utgangspunkt i spesielle samlinger for utleie.

Når det gjelder mulige modeller er det kanskje viktigste punkt i enhver modell for utlån/utleie av kunst- og kulturgjenstander, at den tekniske stand ikke må forringes nevneverdig. Derfor bør den som leier slike gjenstander også betale tyveri- og skadeforsikring samt alle kostnader forbundet med vurdering av teknisk stand, konservering og reparasjon.

I enhver slik modell bør museene også sikres muligheten til selv å stille ut sine gjenstander i den utstrekning de ønsker/har mulighet til det.

Hvis en modell for utlån/utleie av kunst- og kulturgjenstander fra norske museer blir riktig utformet, vil den kunne bidra til økte inntekter for museene og at kunst og kultur som ikke normalt blir sett og opplevd av publikum, igjen kan berike oss.

Forslagsstillerne fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen fremlegge sak om ulike modeller for å låne og/eller leie ut kunst fra museer til privatpersoner, næringsliv og offentlige virksomheter."

KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Eirin Faldet, Trond Giske og Torny Pedersen, fra Høyre, Afshan Rafiq, lederen Sonja Irene Sjøli og Olemic Thommessen, fra Fremskrittspartiet, Ulf Erik Knudsen og Karin S. Woldseth, fra Sosialistisk Venstreparti, Magnar Lund Berge og May Hansen, fra Kristelig Folkeparti, Sigmund Kroslid og Ola T. Lånke, og fra Senterpartiet, Eli Sollied Øveraas, viser til at det i Norge i dag finnes rundt 800 museer og samlinger som er organisert i 700 administrative enheter. Disse har svært mange kunst- og kulturgjenstander i sine samlinger som ikke er utstilt til enhver tid. Komiteen mener derfor at flere av disse gjenstandene kan lånes eller leies ut til privatpersoner, næringsliv eller offentlige virksomheter.

Norske museer har lang erfaring med utlånsvirksomhet, og komiteen er gjort kjent med at noen allerede også driver utleievirksomhet.

Komiteen viser til en utredning Norsk museumsutvikling (nå ABM-utvikling) fikk gjort i 1999-2000 om utlån og avhending av materiale fra museenes samlinger. Utredningen peker på at utlån og utleie av kunstgjenstander krever mye av de involverte partene. Mange forhold, som for eksempel fordeling av kostnader til sikring, konservering, transport, forsikring m.m. må avklares i et utleie-/utlånsforhold. Komiteen mener museene må legge til rette for både utlån og utleie, men at de i hvert enkelt tilfelle selv må vurdere om utlånet og utleien kan finne sted.

Komiteen viser videre til brev til komiteen fra Kultur- og kirke departementet der det fremgår at departementet i sine årlige tildelings- og tilsagnsbrev til museene vil vise til betydningen av at museene aktivt vurderer muligheten for å låne ut verk. Komiteen forutsetter at dette også omfatter utleie.

Komiteen vil også understreke viktigheten av at kunstgjenstander ikke forringes, og at dette må vektlegges spesielt ved utleie og utlån.

Komiteen støtter i hovedsak intensjonene i det fremlagte Dokument 8-forslaget, og viser til brev fra Kultur- og kirke departementet datert 5. september 2003 til familie-, kultur- og administrasjonskomiteen og brev fra ABM-utvikling datert 27. juni 2003 til Kultur- og kirke departementet. (Vedlegg)

Komiteen fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen ta initiativ overfor institusjoner på kunst- og kulturområdet med sikte på at samlingene i større grad kan bli tilgjengelig for allmennheten, privatpersoner, næringsliv og offentlige virksomheter, for eksempel gjennom utlån/utleie av kunst- og kulturgjenstander."

KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har ellers ingen merknader og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

Stortinget ber Regjeringen ta initiativ overfor institusjoner på kunst- og kulturområdet med sikte på at samlingene i større grad kan bli tilgjengelig for allmennheten, privatpersoner, næringsliv og offentlige virksomheter, for eksempel gjennom utlån/utleie av kunst- og kulturgjenstander.

Oslo, i familie-, kultur- og administrasjonskomiteen, den 11. november 2003

Sonja Irene Sjøli
leder

Torny Pedersen
ordfører

Vedlegg 1

Brev fra Kultur- og kirkedepartementet v/statsråden til familie-, kultur- og administrasjonskomiteen, datert 5. september 2003

Vedr. dokument nr. 8:98 (2002-2003) om ordning for utleie av kunst- og kulturgjenstander

Jeg viser til brev fra familie-, kultur- og administrasjonskomiteen datert 2. mai 2003. Forslaget i Dokument nr. 8 som er til behandling i komiteen, lyder som følger:

"Stortinget ber Regjeringen fremlegge sak om ulike modeller for å låne og/eller leie ut kunst fra museer til privatpersoner, næringsliv og offentlige virksomheter."

Kultur- og kirkedepartementet har lagt forslaget frem for sitt fagorgan i museumsspørsmål, ABM-utvikling.

I samarbeid med museumssektoren fikk Norsk museumsutvikling (nå ABM-utvikling) i 1999-2000 utført en utredning om utlån og avhending av materiale fra museenes samlinger. I denne utredningen presenteres prinsipper for utlån både mellom museer og fra museer til andre arenaer.

Norske museer har lang erfaring med utlånsvirksomhet. Noen driver også utleievirksomhet. Utlån og utleie av gjenstander gir utvidede muligheter til å aktivere materiale som er magasinert i museene og på den måten gjøre det tilgjengelig for publikum. Med utgangspunkt i innhentede erfaringer synes det imidlertid å ligge klare begrensninger i museenes inntekspotensial ved utleie av gjenstander. Både utlån og utleie av kunst og kulturgjenstander stiller en rekke krav til involverte parter. Utleie/utlån er dessuten for-

bundet med vesentlig ressursbruk og kostnader, f.eks. til sikring, konservering, istandsetting, transport, forsikring, m.m. Et museums eventuelle valg av ordninger for utlån eller utleie av kunst- og kulturgjenstander må følgelig vurderes i hvert enkelt tilfelle av museet selv, basert på museets egne forutsetninger og siktemål. Sikkerhetsmessige og bevaringsmessige sider ved en slik virksomhet vil imidlertid være helt avgjørende for gjennomføringen. Jeg vil videre gjøre oppmerksom på at utleie kan reise spørsmål av opphavsrettslig art, som f.eks. at utleie av vernede åndsverk krever samtykke fra opphavsmannen.

Det er et mål å gjøre museenes samlinger tilgjengelig for flest mulig. Gjennom den utredningen som er foretatt, foreligger det gode faglige kriterier som gir museene utgangspunkt for å vurdere utlånsvirksomhet på et forsvarlig grunnlag. Museene må selv vurdere omfang av utlån, eventuelt også utleie. Departementet vil følge opp saken videre dels ved at ABM-utvikling bes om å drøfte disse spørsmålene i sin løpende faglige kontakt med museene og at de tas opp i egnede fora. Dette vil jeg sørge for å formidle til ABM-utvikling. Videre vil departementet i sine årlige tildelings- og tilsagnsbrev til museene vise til betydningen av at museene aktivt vurderer muligheten for å låne ut verk.

ABM-utviklings vurdering av forslaget og utredningen: Utlån og avhending av materiale fra museenes samlinger følger vedlagt.

Vedlegg 2

Brev fra ABM-utvikling til Kultur- og kirkedepartementet, datert 27. juni 2003

Dokument nr. 8:98 (2002-2003) om ordning for utleie av kunst- og kulturgjenstander

Det vises til oversendelse av telefaks den 8. mai hvor ABM-utvikling blir bedt om en vurdering av ovennevnte sak. Forslaget går ut på at Stortinget ber Regjeringen legge fram sak om ulike modeller for utlån og/eller utleie av kunst fra museene til privatpersoner, næringsliv og offentlige virksomheter.

Norske museer har alltid drevet en utstrakt lånevirksomhet. I første rekke har dette omfattet utlån til utstillinger ved andre museer og institusjoner, særlig fra kunstmuseene. Eksempelvis har Nasjonalgalleriet og Munchmuseet omfattende aktivitet og erfaring med dette. Deres utlånsvirksomhet har i tillegg for en stor del vært rettet mot utenlandske museer og utstillinger. Også Oldsaksamlingen ved Universitetets kulturhistoriske museer (UKM) og Norsk Folkemuseum driver utlån, men da i første rekke til museer her i landet. For

øvrig foregår det en ustrakt utlånsvirksomhet norske museer imellom. Videre har særlig de nevnte institusjoner lånt ut kunst og kulturhistoriske gjenstander til statlige institusjoner, ambassader og kontorer.

En del norske museer har drevet og driver også med utleie av kunst og av kulturhistoriske gjenstander. Munchmuseet forsøkte seg på utleiemarkedet for noen år siden da et stort maleri ble leid ut for en mill. kr. i året. Det ble også leid ut en del grafiske blad til relativt høy pris. De kunne ikke sies å være blant de beste i samlingen, *de* var i utstillingene. Erfaringene fra utleieforholdene var at dette var svært dyre ordninger for museet. Det krevde store økonomiske og personalmessige ressurser både å administrere, klargjøre for utleie og følge opp gjenstandene under leieforholdet. Ved langtidsleie kom også det forholdet inn at leietager ville kunne ha kjøpt tilsvarende grafiske blad på det åpne marked til en rimeligere kostnad. Samlet sett kon-

kluderte Munchmuseet med at utleie - tross relativt høye utleiepriser - aldri kunne bli lønnsomt.

Stavanger Sjøfartsmuseum er en annen institusjon som i flere år har leid ut bl.a. skipsmodeller og maritime bilder til private foretak. Ordningen gjennomføres med gode rutiner i forhold til krav om utstillings-, bevarings- og sikringsforhold, kostnadsinndekning og årlig oppfølging. Sjøfartsmuseets erfaringer med ordningen er positive, inntektene fra slike leieforhold gjør ordningen regningssvarende, og overskuddet har museet brukt til konkrete restaureringstiltak på gjenstander.

Også andre museer driver med utleie fra sine samlinger, eller vurderer å gjøre det, men det er ikke kjent hvor stort omfanget av dette er.

I Dok 8:98 vises det til eksempler på ordninger for utlån og utleie i utlandet. De fleste eksemplene gjelder gallerier som har en ganske annen forretningsdrift enn museene. Museet det vises til i USA har utleievirksomheten sin knyttet til en egen gallerivirksomhet. Her kommer det tilleggsmomentet inn at amerikanske museer har helt andre krav til forretningsdrift og inntjening enn norske museer. Eksemplene tyder også på at det er et skille mellom samlinger til forskning og utstilling og samlinger til utleie og forretningsdrift. Vi finner med andre ord ikke de utenlandske eksemplene sammenlignbare med forholdene ved norske museer.

Norsk museumsutvikling (NMU) sto i sin tid bak utredningen *Utlån og avhending av materiale fra museenes samlinger* (Norsk museumsutvikling 5:2000). Utredningen ble gjort da det innen museumssektoren var et behov for å drøfte generelle prinsipper og holdninger til slike spørsmål. Utvalget som sto bak rapporten ga ikke konkrete løsninger på de aktuelle problemstillingene, men hadde som siktepunkt å gi veiledning til museer og politiske myndigheter om hvilke hensyn og avveininger museene må foreta i spørsmål om utlån og avhending. Disse problemstillingene ligger svært nær opp til spørsmål om utleie, og de kriterier, retningslinjer og forslag til saksbehandling og avtaler som legges fram finner vi relevante også med hensyn til utleie. Vi ser med andre ord ikke at det skulle være noen prinsipiell forskjell på utlån og utleie mht. til de spørsmål som tas opp i utredningen, og vi har dermed heller ingen prinsipielle innvendinger mot utleie av kunst og kulturhistoriske gjenstander til private.

Utredningens kriterier som bør vurderes ved spørsmål om utlån og avhending, kan etter vår mening gjøres gjeldende ved utleie:

I arbeidet for å finne fram til generelle retningslinjer for overføring og utlån, har utvalget blitt stående ved følgende åtte hensyn som må veies mot hverandre:

1. Museene skal tjene samfunnet og samfunnets interesser, og samlingene forvaltes på vegne av samfunnet. Dette er et overordnet prinsipp som bør ligge til grunn for museenes håndtering av forespørsler om utlån og utlevering av samlinger.
2. Ved forespørsel om utlån eller avhending skal det aktuelle materialets forskningsmessige sammenheng tillegges stor vekt. Av hensyn til forskning og

for å kunne gi en formidling med linjer i tid og rom, er det ønskelig å ha noen samlinger som synliggjør regionale, nasjonale og/eller internasjonale sammenhenger. Dette hensynet må veie tyngre enn en lokalbefolknings ønske om å oppbevare materialet på dets funn- eller opprinnelsessted.

3. Som hovedregel bør museene være særlig velvilige ved forespørsler om lån til midlertidige utstillinger av materiale som ikke er utstilt eller i annen aktiv bruk.
4. Museene har et særlig ansvar for å stille samlinger til disposisjon for institusjoner for urfolk og nasjonale minoriteter.
5. En forutsetning for utlån eller overføring må være at transporten skjer under betryggende forhold, og at den lånende institusjonen har tilgang til faglig kompetanse og fysiske forhold som sikrer en forsvarlig håndtering under låneperioden.
6. Ved utlån eller overføringer må det stilles krav til kompetanse på håndtering av materialet og til fysiske oppbevaringsforhold ved den mottakende institusjonen.
7. Ved spørsmål om permanent overføring av større, magasinerte samlinger bør det gjøres en vurdering av kostnadene i forhold til den samfunnsmessige gevinsten ved overføringen.
8. Alle museer har et generelt ansvar for å gjøre innholdet i samlingene kjent gjennom kataloger som er tilrettelagt for bruk av et allment publikum. I forskning, undervisning og i utstillinger vil det alltid være behov for tilgang til det originale materialet. Men med moderne informasjonsteknologi vil felles bruk og tilgang til museers samlinger være vesentlig enklere enn før. I flere tilfeller kan det derfor være viktigere at museene satser på å åpne tilgang til "magasinert" materiale gjennom elektroniske kunnskapsbanker, framfor å flytte store samlinger mellom ulike magasin.

Relevansen vedr. pkt. 4 og 7 kan være mindre ved utleie. Når det gjelder pkt. 5 og 6, bør det legges til grunn at utleier stiller med den faglige kompetansen og at leietager dekker de kostnadene dette medfører.

Omfanget av utlån og utleie av kunst og andre gjenstander kan medføre betydelig arbeidsinnsats for museene. I utredningen uttales det følgende om ressursbruk og omfang av utlån:

1. Utlån representerer betydelig kostnader for såvel långiver som låntaker. Kostnadene må beregnes realistisk og fordeling av kostnadene må avtales mellom partene.
2. Låntaker bør betale for konkrete utlegg som pakking, transport, forsikring og kurer. Dessuten betaler låntaker normalt for den nødvendige konserveringen av gjenstanden.
3. Ressursmangel til dekning av arbeidskraft og andre kostnader ved lån er en klart begrensende faktor. For å stimulere til større felles bruk av samlingene gjennom lån, bør myndighetene vurdere å avsette øremerkede midler til dekning av slike

kostnader eller stimuleringsmidler til skiftende utstillinger og vandrestillinger.

4. Utlånsvirksomheten er størst ved de sentrale museene, og manglende konserveringskapasitet er ofte den største flaskehalsen. En utbygging av disse tjenestene vil derfor være et viktig bidrag for å åpne for en større utlånsvirksomhet.

Utredningen tar opp en rekke spørsmål som må vektlegges og tas hensyn til ved utlån (utleie). Først og fremst må det aktuelle materialet være i en fysisk beskaffenhet som gjør det forsvarlig å låne eller leie ut og som ikke er til hinder for transport og utstilling i de aktuelle lokalene. For utleier betyr dette kontroll av gjenstandene med tilhørende rapport, eventuell konservering og istandsetting før utleie. Det vil for utleier ligge et betydelig kapasitetsproblem i dette, institusjonen må primært dekke sine egne behov og oppgaver på disse områdene. I utredningen er det gjengitt en analyse av UKMs tidsbruk på gjenstander utlånt fra museet over halvannet år. På 669 gjenstander ble det i gjennomsnitt brukt syv timer pr. gjenstand. Dernest er det et vesentlig spørsmål om det i det hele tatt finnes tilstrekkelig personalressurser til å kunne løse også utleieoppgaver tilfredsstillende. Pr. i dag er det mangel på tekniske konservatorer i Norge. Men de problemstillinger som er nevnt foran må løses både av hensyn til institusjonenes egne forpliktelser i forhold til bevaring og kontroll med sine samlinger og av hensyn til krav om oversikt og kontroll som forsikringsselskapene stiller.

Kostnadene ved istandsetting bør dekkes av leietager. Dette gjelder også kostnader knyttet til transport (som kan være betydelige ved utleie av kunst) og dekning av forsikring.

Ved utleie må det kreves at materialet ikke utsettes for utilbørlig risiko i forhold til brann, tyveri, hærverk eller transportskader. De klimatiske forhold på utleiested må også vurderes. I henhold til utredningen bør et museum normalt ikke kreve strengere forholdsregler ved utlån (utleie) enn den standarden de selv legger til grunn for egen håndtering av materialet. Her må det bemerkes at Riksrevisjonens rapport nylig vedr. oppbevaringsforholdene ved en del norske museer nok vil måtte medføre skjerping av kravene til klima og sikring. Likeledes vil det medføre en skjerping av krav både til utleier og leietager om oppfølging av utlånt gjenstand. Kostnadene knyttet til disse forholdene må etter vår mening dekkes av leietager.

Formålet med utlån/utleie må vurderes i forhold til institusjonenes behov for å ha materialet tilgjengelig i egen forskning og formidling i det aktuelle tidsrommet. Etter vår mening og i henhold til erfaring ved museer med stor utlånsvirksomhet bør dette ikke være noe stort problem så lenge utleier har full tilgang til gjenstanden i de sjeldnere tilfellene det oppstår slike behov. Muligheten for å sette den utleide gjenstanden inn i en større kontekst bør imidlertid diskuteres mellom partene, og det bør uansett være mulig å opplyse om eierskap til gjenstanden.

For øvrig viser vi til vedlegget *anbefalinger om saksbehandling og avtaler* fra utredningen.

Forslaget innebærer som nevnt at det legges fram en sak om modeller for å låne og/eller leie ut kunst fra museer til privatpersoner, næringsliv og offentlige virksomheter. En eventuell ordning vil rimeligvis enkelt kunne gjøres gjeldende for museer i offentlig eie. De fleste museer er imidlertid selvstendige juridiske enheter, flere av dem er stiftelser, og tilknytningen til eventuelle ordninger må da tas opp til behandling i institusjonenes styrer.

Avslutningsvis vil vi si at forslaget i Dok 8:98 har positive muligheter i seg til å gi museene nye arenaer for å vise fram sitt material og til å aktivere materiale som ellers er magasinert, samtidig som det åpner seg en mulig inntektskilde. Noen få museer har allerede beveget seg inn på utleiemarkedet, langt flere har erfaringer med utlån, og samlet sett har disse erfaringer som det vil være aktuelt å trekke inn i et arbeid med ordninger for utleie og utlån.

Vedlegg: - *Anbefalinger om saksbehandling og avtaler*

Anbefalinger om saksbehandling og avtaler

For å sikre en skikkelig saksbehandling og en forsvarlig dokumentasjon av museets håndtering av spørsmål om utlån, deponering eller avhending, vil utvalget anbefale at man bruker følgende sjekklister for saksbehandlingen.

1. Anmodninger om lån, deponering eller overføring av museumsmateriale bør skje skriftlig.
2. Museet må sørge for forsvarlig dokumentasjon og arkivering av alle dokumenter som har betydning for saken.
3. Hold en åpen linje overfor henvendelser fra media som er interessert i saken og behandlingen av den.
4. Klargjør hvilken status den eller de som ønsker materialet utlevert har, i forhold til den institusjonen eller gruppen som de fremmer ønsket på vegne av.
5. Klargjør hvilke begrensninger som kan foreligge i museets rett til å disponere over materialet. Det kan være begrensninger i henhold til givere eller selgers betingelser eller intensjoner med overdragelsen, lovmessige begrensninger eller forvaltningsmessige begrensninger.
6. Klargjør om det foreligger etiske retningslinjer, lovgivning, politiske målsettinger eller internasjonale avtaler som kan være retningsgivende for behandlingen.
7. Vurder de forskjellige interessers ønsker og behov i forhold til materialet.
8. Skaff rede på om det foreligger noen relevant praksis for avgjørelser av slike saker, og hvilken presedens behandlingen av denne konkrete saken vil kunne få for andre lignende saker. Innhent eventuelt synspunkter fra overordnet forvaltningsmyndighet på hvordan saken bør håndteres.

9. Legg saken fram til behandling i museets øverste organ eller den instans som eventuelt har fått delegert myndighet på feltet. Uansett utfall bør det fattes et vedtak i skriftlig form.
10. Informer interessentene og eventuelt media om utfallet av saken og begrunnelsen for dette.
11. Ved eventuell utlevering skal det foreligge skriftlige avtaler som dokumenterer utleveringen og de betingelser som er knyttet til denne.

